

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

METHODS OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE ZAPORIZHZYA REGION OF UKRAINE

У статті розглянуті методи підвищення конкурентоспроможності Запорізького регіону на основі реалізації стратегії утворення регіональних кластерів. Досліджено сутність понять конкурентоспроможності взагалі та конкурентоспроможності регіону зокрема, визначені відмінності між цими економічними категоріями. Проаналізовані потенціальні галузі підвищення рівня конкурентоспроможності Запорізького регіону України. Визначені дієві механізми перспективного використання інноваційного потенціалу регіону для формування кластерних утворень з метою підвищення ефективності функціонування тих галузей, що забезпечують високоефективне функціонування економіки регіону та мають значні ресурси і можливості створити успішне конкурентне середовище діяльності підприємств регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентний потенціал, конкурентоспроможність регіону, кластери, інновації, бізнес-інкубатори.

В статье рассмотрены методы повышения конкурентоспособности Запорожского региона на основе реализации стратегии создания региональных кластеров. Исследована сущность понятий конкурентоспособности вообще и конкурентоспроможности региона в частности, определены различия между этими экономическими категориями. Проанализированы потенциальные области повышения уровня конкурентоспособности Запорожского региона Украины. Определены действенные механизмы перспективного использования инновационного потенциала региона для формирования кластерных образований с целью повышения эффективности функционирования тех отраслей, которые обеспечивают высокоэффективное функционирование экономики

региона и имеют значительные ресурсы и возможности создать успешное конкурентную среду деятельности предприятий региона.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентный потенциал, конкурентоспособность региона, кластеры, инновации, бизнес-инкубаторы.

The aim of the research – to analyze the essence, features of formation and perspective directions of formation of cluster groupings of the Zaporozhye region as a method of increase of level of competitiveness of regional enterprises and branches of economy. The article is devoted to the definition of perspective methods of increasing the competitiveness of the Zaporizhia region on the basis of the implementation of the strategy of formation of regional clusters. The essence of the concepts of competitiveness in general and competitiveness of the region in particular is studied, the differences between these economic categories are determined. Potential areas of increasing the level of competitiveness of the Zaporizhia region of Ukraine are analyzed. Effective mechanisms of perspective use of innovative potential of the region for formation of cluster formations for the purpose of increase of efficiency of functioning of those branches which provide highly effective functioning of economy of region and have considerable resources and opportunities to create a successful competitive environment of enterprises of the region are defined. As a result of the research, the article revealed that for the Zaporizhia region, the formation of clusters using innovative technologies and scientific potential of the region is a powerful tool to increase the level of competitiveness of the region.

Key words: competitiveness, competitive potential, competitiveness of the region, clusters, innovations, business incubators.

УДК 339.137

Покаатева О.В.

д.е.н., професор

Класичний приватний університет

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах та євроінтеграційної спрямованості розвитку економіки України питання підвищення рівня конкурентоспроможності на всіх економічних рівнях є визначальними та життєво важливими, адже дієвість механізмів ринкових взаємовідносин прямим чином визначається рівнем розвитку конкурентного середовища. Тому питання, пов'язані з формуванням конкурентних співвідносин між суб'єктами економічної діяльності, для України потребують постійної уваги з боку керівників підприємств, менеджерів та підприємців, а також органів державного управління.

Визначальною передумовою ефективного розвитку економіки України та підвищення рівня її конкурентоспроможності за умов світової фінансово-економічної кризи стає проведення організаційних економічних перетворень, і особливо гостро це питання постає на регіональному рівні.

Стратегічним та перспективним напрямом таких перетворень є впровадження регіональних кластерних структур. Світовий досвід демонструє, що використання кластерного підходу в практику управління економічних суб'єктів є дієвим інструментом та методом підвищення ефективності розвитку як економіки країни у цілому, так і окремих її регіонів та підприємств.

Впровадження кластерного інструментарію в організаційну політику управління як складової компоненти розвитку економіки регіонів та формування регіональних кластерів в Україні з'явилися порівняно недавно. Тому дослідження основ класифікації економіки, визначення елементів кластерного розвитку в окремих галузях і регіонах України є актуальними на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз численних наукових досліджень з проблеми конкурентоспроможності регіону виявив,

що існують два основні підходи до даної проблеми. Перший теоретичний підхід, представниками якого виступають П. Кругман [3], К. Кетельс [4], М. Портер [7], Е. Фезер [18] та ін., розглядає регіон як середовище створення конкурентних переваг підприємств. Другий же підхід розглядає регіон як самостійний суб'єкт економічних відносин. Все більше науковців, зокрема З. Герасимчук [2], Д. Лук'яненко [5], В. Лифар [6], І. Піддубний [8], Р. Фатхутдінов [16] та ін. підтримують саме другий підхід, адже регіон в умовах переходу до сталого економічного розвитку вже не є простою територією із певним набором характеристик, натомість регіон представляє собою цілісну соціо-еколого-економічну систему.

Розробки зарубіжних учених мають базовий характер, але не враховують конкретних вітчизняних умов, які склалися на сьогодні. Окремі організаційні та економічні аспекти кластерного розвитку регіонів висвітлено в працях таких українських вчених, як О. Вашків [1], В. Осипов [10], О. Попазова [9], С. Соколенко [11], Л. Федулова [17]. Тому багато питань, пов'язаних із розробленням кластерних структур, потребують більш детального дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є дослідження та аналіз сутності, особливостей формування, а також визначення перспективних напрямів формування кластерних об'єднань Запорізького як інструменту підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств та галузей економіки регіону із одночасним залученням його інноваційно-наукового потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи категорії конкурентного потенціалу та напрямів його ефективного використання, неможливо оминати визначення сутності такого поняття як конкурентоспроможність. За визначенням І. Піддубного та Л. Піддубної «конкурентоспроможність – це інтегрована властивість економічної системи, яка зумовлює реалізацію мети та досягнення результатів функціонування, необхідних і достатніх для активного позиціонування системи в конкурентному ринковому просторі» [8].

Р. Фатхутдінов, зокрема, наводить таке визначення: «конкурентоспроможність – це властивість об'єкта, яка характеризується рівнем реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби порівняно з аналогічними об'єктами, представленими на певному ринку» [16]. Іншими словами, конкурентоспроможність визначає здатність витримувати конкуренцію порівняно з аналогічними об'єктами на ринку.

Тому можливим є визначення наступних загальних понять:

– конкурентоспроможність – це властивість об'єкта, що характеризується можливістю реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби певного ринку;

– рівень конкурентоспроможності – кількісна характеристика конкурентоспроможності, яка характеризує ступінь відповідності можливості об'єкта реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби певного ринку у порівнянні з аналогічними об'єктами, які представлені на даному ринку [1].

Чим вищий рівень конкурентоспроможності національної економіки, тим вищий рівень життя у цій країні. В Україні проблеми національної конкурентоспроможності набули особливої гостроти і потребують детального аналізу з метою вироблення конструктивної позиції уряду і прийняття на цій основі продуктивних конкретних рішень суб'єктами внутрішньої і зовнішньої економічної політики. Головними чинниками національної конкурентоспроможності сьогодні є: обсяг інвестицій у нові технології, обсяг інвестицій у «людський капітал», характер економічного середовища (сприятливість для виникнення і дифузії нововведень), лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків і розвиток відкритої, заснованої на суворих правилах, багатосторонньої системи міжнародної торгівлі [9].

Серед науковців немає єдиного підходу щодо визначення конкурентоспроможності регіону. Однією з відмінностей є різне бачення питання, на задоволення яких саме потреб регіону спрямовується така його властивість, як конкурентоспроможність. Зокрема, Селезньов А. виокремлює економічні, соціальні та політичні орієнтири розвитку регіону. Айгінер К. виокремлює як орієнтири розвитку соціальні стандарти та стандарти навколишнього середовища. Зважаючи на існуючі в науковій літературі визначення, можна зазначити, що конкурентоспроможність регіону – це сукупність природних, соціально-економічних, науково-освітніх, технічних, інформаційних, культурних та інституційних умов, які склалися в регіоні, відрізняють його від інших регіонів і визначають його довгострокові перспективи щодо виробництва товарів і надання послуг; це його здатність ефективно конкурувати із економічними об'єктами відповідного рівня на національному та світовому ринках задля забезпечення збалансованого розвитку за рахунок раціонального використання конкурентних переваг даного регіону. Іншими словами, конкурентоспроможність регіону можна розглядати як потенційні можливості регіону вести конкуренцію, а конкурентну перевагу регіону – як наявність певних вищих характеристик порівняно з іншими регіонами [10].

Конкурентні переваги регіону визначаються такими групами чинників:

– конкурентоспроможністю країни, до якої належить регіон;

– природно-кліматичними, географічними, екологічними і соціально-економічними параметрами регіону;

– підприємницькою та інноваційною активністю в регіоні;

– рівнем відповідності (відставання чи випередження) параметрів інфраструктури регіону вітчизняним і міжнародним нормативам;

– рівнем міжнародної інтеграції і кооперування регіону [17].

Умовою зміцнення конкурентних позицій регіонів є виконання регіональними системами низки функцій:

– узгодження і захист інтересів регіону всередині країни і за кордоном. Владні структури повинні забезпечувати створення умов для того, щоб кожний суб'єкт країни максимально використовував свій потенціал і все менше потребував державної допомоги;

– посилення конкурентних позицій регіону завдяки залученню інвесторів та удосконаленню економічної структури, сприянню розвитку в регіоні малого і середнього бізнесу;

– створення системи регіональних пільг і гарантій для діяльності підприємницьких, комерційних структур та інвесторів;

– нарощування зовнішньоекономічного потенціалу і розширення торгово-економічних зв'язків регіонів [10].

Для формування ефективної регіональної соціально-економічної та науково-технічної політики передбачається використання кластерної моделі розвитку регіону, що базується на зв'язках, взаємодоповнюваності фірм та взаємозалежності між компаніями, які об'єднані в світову структуру для виробництва товарів, послуг та інновацій [9].

За визначенням ідеолога кластерного розвитку регіону М. Портера, кластер – група географічно взаємопов'язаних компаній і організацій, що діють в певній сфері, та характеризуються спільністю напрямів діяльності і взаємодоповненням один одного [7].

В. Лифар зазначає, що кластер – це галузево-територіальне добровільне об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та економічного зростання регіону. Кластерні утворення в області можуть сприяти формуванню в рамках кластера нових підприємств як виробничого, так і сервісного спрямування. Ці утворення також сприятимуть підвищенню використання потенціалу області [6].

В дослідженні І. Сидорука також зауважено, що кластер як локальна форма інтеграції виробничих структур передбачає використання територіального фактора для підвищення ефективності своїх учасників, зокрема – представників середнього та малого бізнесу. Це дозволяє найбільш повно поглинути в господарській діяльності такі переваги малого підприємництва, як концентра-

ція потужності на узкоспеціалізованому секторі виробництва, гнучкість у зміні виробничих програм, можливість поповнення виробничого профілю найбільших компаній та ін. [12].

Економічні кластери довели свою ефективність за десятки років свого функціонування в країнах Європи, США, Південно-Східної Азії, а останнім часом процеси кластеризації активізувались на теренах колишніх країн СРСР, зокрема в Росії та Казахстані. Символом кластеризації в інноваційній сфері є «Силіконова Долина» в США. Стратегія формування мережевих структур – кластерів в країнах Заходу стала частиною концепції «Третього шляху», яка стала відповіддю на виклики глобалізації, пов'язані із стиранням національних кордонів для товарів, послуг, факторів виробництва. В той же час, єдиної загально визнаної моделі «третього шляху» не існує. В англо-американській моделі основний наголос зроблений на пріоритетності соціального та людського потенціалу [11].

Кластерні утворення в регіоні забезпечують не тільки розвиток наукового та інноваційного потенціалу регіону, але й сприяють залученню іноземних інвестицій, що в свою чергу, сприяє створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури регіону. Кластер виступає інструментом вирішення соціально-економічних проблем регіону. Концентрація науки, освіти та бізнесу навколо єдиної ідеї сприяє досягненню кластером, а отже і регіоном його базування, глобальної конкурентоспроможності [9].

В рамках кластеру забезпечується підвищення ефективності підготовки та підбору кадрів, які здійснюються із урахуванням конкретних потреб кластеру, тобто узгоджується попит і пропозиція робочої сили, що пом'якшує проблему зайнятості в регіоні. Крім того, симбіоз науки та бізнесу в рамках кластеру забезпечує цільове призначення наукових розробок. Таким чином, за допомогою кластерних утворень в регіоні створюються передумови реалізації потенціалу молодих науковців і фахівців в нашій державі, послаблюють стимули для їх виїзду за кордон [10].

Важливим питанням є визначення конкурентної привабливості Запорізького регіону України та визначення перспективних напрямів розвитку його бізнес-середовища на основі кластерних інноваційних утворень. Запорізький регіон є провідним регіоном України, що динамічно розвивається. В ньому склалася прогресивна структура господарства, потужний науково-освітній комплекс, інтенсивне сільське господарство. В регіоні зосереджені практично всі основні галузі промисловості, серед яких провідне місце займають електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка та хімічна промисловість. В регіоні є також значні туристично-рекреаційні можливості, і тому він є цілим перспективним для всесторон-

нього розвитку туризму. Тобто, Запорізький регіон, де вже створена необхідна інфраструктура, має високу інвестиційну привабливість [11].

Для реалізації основних конкурентних переваг Запорізької області важливе значення має формування інноваційних кластерів. В умовах глобальної кризи у світовій економіці значно зростає інтерес до кластеру, як мобільного самодостатнього економічного модуля, який може швидко та ефективно реагувати на зміни у навколишньому середовищі. Кластерні об'єднання приваблюють прикладну увагу як в Україні взагалі, так і в Запорізькому регіоні. Наявність повноцінного науково-освітнього комплексу на території регіону складає основу формування цього найважливішого стратегічного напрямку його подальшого розвитку. Метою інноваційного розвитку Запорізької області є досягнення довгострокової конкурентоспроможності регіонів на внутрішніх та зовнішніх ринках на основі стабільно функціонуючої економіки знань та перетворення Запорізького краю в головний інноваційний регіон України [9].

Кластери, що мають нову ефективну форму організації та методи управління виробництвом, повинні відповідати наступним вимогам:

- виробляти продукцію та послуги, конкурентоспроможні у регіональному, міжрегіональному та національному масштабі;
- здійснювати свою діяльність одночасно на принципах конкуренції та взаємодії складових

кластерів, які повинні бути пов'язані досягненням єдиної цілі;

– бути інноваційно-орієнтованими як з точки зору використовуваних технологій, так і управлінських рішень;

– включати в себе не лише базові виробничі ділянки та структури, але і забезпечуючі сегменти (інфраструктурні, логістичні, фінансові, навчальні та ін.);

– представляти з себе «регіональні точки зростання» та формувати зовнішній імідж Запорізького регіону [10].

З огляду на спеціалізацію регіону, актуальним є виявлення наявного потенціалу секторів економіки для посилення конкурентних позицій на міжнародних ринках, а також створення нових галузевих та міжгалузевих кластерів. Оцінки економічного потенціалу окремих видів діяльності економіки Запорізької області базується на рівні їх концентрації за показниками валової доданої вартості, кількості підприємств, зайнятості, обсягів реалізованої продукції (табл. 1) [14].

Потенційними секторами економіки Запорізької області для кластеризації (з урахуванням інтегрального показника концентрації ВЕД в регіоні) є: переробна промисловість, сільське господарство, оптова та роздрібна торгівля, а також енергетика [14].

На сьогоднішній день на території Запорізької області функціонує три кластери:

Таблиця 1

Концентрація основних видів економічної діяльності у Запорізькій області, 2012 і 2017 роки, %

Вид економічної діяльності	Частка ВЕД у валовій доданій вартості		Інтегральний показник концентрації ВЕД в регіоні	
	2012	2017	2012	2017
Сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство	8,48	12,03	9,49	10,76
Добувна промисловість, розроблення кар'єрів	2,84	2,49	1,62	1,49
Переробна промисловість	31,87	30,83	30,93	29,89
Постачання електроенергії	8,59	8,74	7,33	7,83
Водопостачання	0,62	0,39	0,94	1,05
Будівництво	1,59	1,19	3,28	2,69
Оптова та роздрібна торгівля	11,61	10,66	16,70	16,81
Транспорт	4,89	3,58	4,20	3,86
Тимчасове розміщення та організація харчування	0,87	0,65	1,12	1,03
Інформація та телекомунікації	1,21	1,82	1,26	1,44
Фінансова та страхова діяльність	2,64	3,66	1,44	1,63
Операції з нерухомістю	5,64	5,65	3,93	4,47
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,66	1,55	3,26	2,73
Адміністративне та допоміжне обслуговування	0,77	0,78	1,45	1,48
Державне управління та оборона, обов'язкове соціальне страхування	4,42	5,70	4,61	5,25
Освіта	5,42	5,45	5,07	5,06
Охорона здоров'я, надання соціальної допомоги	4,52	3,59	4,55	4,28
Мистецтво, спорт, розваги, відпочинок	0,52	0,47	0,68	0,68
Інші послуги	0,89	0,80	0,56	0,52

Джерело: розроблено автором на основі [14]

– інноваційно-технологічний машинобудівний кластер «Агробум» у м. Мелітополь (виробництво інноваційного конкурентоспроможного продукту в областях сільського господарства за участю малого, середнього бізнесу та науки);

– кластер бджільництва;

– кластер виробництва харчової продукції [11].

Однією із головних економічних регіональних проблем залишається низькі темпи модернізації виробництва та структурної трансформації промисловості, а саме – перерозподілу її структури на користь частки високотехнологічних секторів. За підсумками 2016-2017 років промисловість області у середньому забезпечувала 65,6 % загального випуску продукції та послуг, понад 40 % валової доданої вартості та 38 % робочих місць. Загалом промисловість області включає майже 2 тис. підприємств різних форм власності. Промисловий сектор також забезпечує зайнятість у суміжних сферах, передусім це транспорт і торгівля [14].

Промисловість є головним рушієм прискорення економічного розвитку та якісних змін у структурі регіональної економіки, підвищення соціальних стандартів, та обумовлює економічну безпеку. Застарілість основних фондів і технологій, низький рівень фінансування та інвестицій, складність та проблемність бізнесового та конкурентного середовища визначають недостатній рівень розвитку промисловості та її недостатню ефективність для економіки області в цілому [10].

Успішне функціонування економіки Запорізької області в сучасних умовах можливо лише за рахунок визнання пріоритетів розвитку міжнародної інтеграції, формування ефективної системи взаємовідносин між владою та бізнесом, а також між різними рівнями влади. Стратегічний план регіонального розвитку повинен бути статтею всіх повідомлень довгострокової програми досягнення цілей, встановлених спільнотою. В результаті досягнення передбачається залучення громадськості до спільної праці, результатом здійснення стратегічного плану – покращення якості життя населення [11].

Для підвищення інноваційного розвитку області потрібен правильний і раціональний вибір нової інноваційної моделі розвитку області, що потребує створення на її території сучасної дієвої інноваційної системи. Регіональна інноваційна система – це сукупність господарських суб'єктів, які в процесі взаємодії та співпраці відповідно до визначених пріоритетів забезпечують комплексність інноваційного розвитку регіону. Ця система повинна об'єднати зусилля державних та місцевих органів влади, наукових та освітніх установ, бізнесових структур та регіональних громадських організацій, спрямовані на активізацію місцевих чинників росту за рахунок переважно інноваційного розвитку виробництва [9].

Стратегічна мета досягається на основі створення ефективної регіональної багаторівневої інноваційної системи, що включає систему наукового та технологічного потенціалу освіти, генерації знань та впровадження нових технологій. Інноваційне виробництво повинно бути підтримано систематичними санкціями та стимулами для технологічного перетворення підприємств. До того ж, потрібно створити інноваційну інфраструктуру, систему державної підтримки інноваційного бізнесу у вітчизняних фондах, а також необхідні умови для проведення НІІ та ОКР. Їх створення дозволить ліквідувати існуючий нинішній розрив у розвитку між науково-технічним потенціалом регіону та практичним використанням інновацій в економіці Запорізького регіону [12].

При впровадженні кластерної політики в області вона буде сприяти таким напрямкам розвитку інноваційної діяльності:

– зміцненню ділової активності у сфері високотехнологій і зростання ефективності наукових досліджень;

– усуненню перешкод на ринку, ринкових недосконаlostей, вирішенню проблем в організаційному, інформаційному і законодавчому забезпеченню;

– досягненню позитивного зовнішнього ефекту від зусиль у сфері досліджень і розробок, особливо при реалізації програм партнерства;

– збільшенню норми прибутку у витратах на державні наукові дослідження і розробки заохочування поширення знань, особливо для малих і середніх підприємств [9].

Механізм формування сприятливого інноваційного середовища в Запорізькому регіоні передбачає реалізацію ряду заходів:

– створення інноваційної інфраструктури області;

– організація венчурного фонду підтримки суб'єктів інноваційної діяльності;

– вдосконалення нормативно-законодавчої бази;

– залучення громадських організацій до моніторингу заходів та діяльності всіх суб'єктів інноваційної діяльності;

– проведення форумів між суб'єктами інноваційної діяльності [17].

Активним учасником процесу підтримки малого та середнього підприємництва є Запорізька торгово-промислова палата, яка спрямовує свою діяльність на інтеграцію місцевих товаровиробників у міжнародне бізнес-середовище та підтримку їх конкурентоздатності, розширення сфер співробітництва. На сьогодні до складу організації входить понад 500 провідних підприємств та організацій області, що представляють практично всі галузі економіки та створюють понад 80 % валового регіонального продукту [12].

У рамках регіональної програми розвитку малого і середнього підприємництва у Запорізькій

області забезпечено функціонування п'яти бізнес-інкубаторів на базі вищих навчальних закладів: Запорізького національного університету, Національного університету «Запорізька політехніка», комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, Таврійського державного агротехнологічного університету в м. Мелітополі та Бердянського державного педагогічного університету. Метою діяльності бізнес-інкубаторів є створення сприятливого інвестиційного клімату в Запорізькій області шляхом розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва; всеосяжна підтримка стартап-проектів молодих підприємців [14].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, регіональні кластери є рушійною силою інноваційного розвитку будь-якого регіону та як наслідок – підвищення рівня його конкурентоздатності. Формування інноваційних кластерів як метод реалізації інноваційного потенціалу регіонів України, зокрема Запорізького регіону, сприятиме перетворенню міжрегіональної конкурентної боротьби у взаємовигідну співпрацю на ринкових принципах справедливих конкурентних переваг, що має назву «коопетишн» – поєднання стратегії конкуренції та співробітництва, на користь національних інтересів [10].

На сьогодні Запорізький регіон наділений всіма потрібними передумовами для створення ефективних кластерів, заснованих на «економіці знань», кожна зі складових якої розвинута більшою чи меншою мірою і має вагомий потенціал для розвитку. Проте, наявний науковий потенціал області не завжди використовується ефективно, насамперед, через кризу у науковій сфері та відтік з неї висококваліфікованих спеціалістів, а також через недостатній розвиток регіональної інноваційної системи та взаємодії науково-освітнього та підприємницького середовищ [12].

Не останнє значення в розвитку інноваційної діяльності регіону займають організаційно-економічні форми інтеграції науки та розширення інноваційної структури регіону. В цілому, в цьому процесі важливе місце займає управління та контроль з боку адміністрації, а також мережі інформаційного забезпечення інноваційного процесу [17].

За результатами проведеного дослідження було виявлено, що перспективним є створення регіональних інноваційних кластерів, що представляють основні напрямки реалізації конкурентних переваг та підтримки регіональних джерел економічного зростання Запорізького регіону, а саме:

- металургійний кластер;
- кластер енергетики;
- машинобудівний кластер;
- транспортно-логістичний кластер;

- інноваційно-освітній кластер;
- регіональний будівельний кластер;
- регіональний кластер переробки відходів;
- регіональний швейний кластер;
- рекреаційний кластер [11].

Якщо такі кластери з урахуванням включення до них інноваційно-наукового потенціалу регіону, в перспективі будуть сформовані, то вони стануть основою виробничої спеціалізації Запорізького регіону, що дозволить йому зайняти протягом тривалого часу лідируючі позиції не лише в масштабах України, але і на європейських та світовому ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вашків О. Конкурентоспроможність підприємства : опорний конспект лекцій. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 148 с.
2. Герасимчук З. В., Вахович І. М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону : Монографія. Луцьк : ЛДТУ, 2002. 248 с.
3. Krugman P. The Role of Geography in Development. *International Regional Science Review*. 1999. № 2. Vol. 22. P. 142-161.
4. Ketels Ch., Lindqvist G., Sölvell Ö. Strengthening Clusters and Competitiveness in Europe. The Role of Cluster Organizations [Електронний ресурс]. URL: <http://gosbook.ru/node/84334>.
5. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Антонюк Л. Л. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації та розвитку: Монографія. Київ : КНЕУ, 2006. Т II. 592 с.
6. Лифар В. В. Оцінка можливостей транспортної кластеризації регіону. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 3. С. 130-141. URL : <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>
7. Портер М. Конкуренція : [пер. с англ.]. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2016. 608 с.
8. Піддубний І., Піддубна Л. Теорія конкурентоспроможності: сучасний стан і предметно-методологічні аспекти розвитку. *Економіка України*. 2007. № 8. С. 52-60.
9. Попазова О. В. Інноваційний розвиток економічної сфери Запорізької області. *Наукові дослідження в економіці*. 2009 [Електронний ресурс]. URL : http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Economics/54789.doc.htm
10. Осипов В. М. Трансформація стратегії підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах нової економіки. *Економічні інновації*. 2010. Вип. 40. С. 283-296.
11. Соколенко С. Перспективи підвищення конкурентоспроможності економіки Запорізької області на основі кластерів. Проект «Українські кластери». 2010. [Електронний ресурс]. URL : <https://ucluster.org/ru/blog/2010/12/perspektivy-povysheniya-konkurentosposobnosti-ehkonomiki-zaporozhskoj-oblasti-na-osnove-klasterov/>
12. Сидорук І. С. Формирование кластеров для повышения конкурентоспособности малых предприятий Запорізької області. *Международный*

экономический форум. 2013 [Електронний ресурс]. URL : <https://be5.biz/ekonomika1/r2013/2420.htm>.

13. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. Київ : Логос, 2014. 848с.

14. Стратегія соціально-економічного розвитку Запорізької області. Запоріжжя: Запорізька облдержадміністрація, 2017 р. 148 с. URL : https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000122/122545.pdf.

15. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты / Под ред. проф., д.э.н. Ю. К. Перского, доц., к.э.н. Н. Я. Калюжновой. Москва : ТЕИС, 2013. 472 с.

16. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. Москва : Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2012. 892 с.

17. Федулова Л. І., Буга Н. Ю. Проблемність регіонів: особливості регіональної політики в умовах нової економіки. Регіональна економіка. 2008. № 3. С. 31-41.

18. Feser E. J. Old and New Theories of Industry Clusters. Clusters and Regional Specialisation / ed. by M. Steiner. London : Pion Press, 1998. P. 18-40.